

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHISINING ATROF-MUHITNI O'RGANISH JARAYONI

G'aniyeva Gulhayo Islom qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

“Boshlang'ich ta'lim metodikasi” kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya. Boshlang'ich sinf o'quvchisining atrof-muhitni o'rganish jarayoni ketma-ket, izchil yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: atrof-muhit, jarayon, bilim, tasavvur, tushuncha, qonuniyat, hodisa, tabiiy, ijtimoiy, ob-havo, obyekt, idrok, guruh, usul, metod, bevosita, bilvosita, sezgi, o'lkashunoslik, assotsiativ, aloqa.

THE PROCESS OF LEARNING THE ENVIRONMENT OF A PRIMARY CLASS STUDENT

G'aniyeva Gulhayo Islom qizi

Termiz State Pedagogical Institute

Teacher of the "Methodology of Primary Education" department

Abstract. The process of studying the environment of a primary school student is sequentially and consistently covered.

Keywords: environment, process, knowledge, imagination, concept, law, phenomenon, natural, social, weather, object, perception, group, method, method, direct, indirect, intuition, local history, associative, communication.

Boshlang'ich sinf o'quvchisining atrof-muhitni o'rganish jarayonida olgan bilimlari tasavvurlar, tushunchalar, qonuniyatlarga bo'linadi. Bilimlarni rivojlantirishning umumiy mantiqi tasavvurlardan tushunchalarga va qonuniyatlarga tomon amalga oshiriladi. Psixologiyada tasavvurlar predmet yoki hodisaning ko'rgazmali obrazi shaklida yoki sezgi va idrok asosida uni xotirada yoki xayolda takrorlash orqali aniqlanadi.

Qabul qilishning o'ziga xos xususiyatlari va imkoniyatlariga ko'ra, “Tabiiy fanlar” kursidagi barcha tasavvurlar bevosita idrok etish uchun mavjud bo'lgan

obyektlar va hodisalar, bilvosita idrok etish uchun mavjud bo'lgan obyektlar va hodisalar kabi ikki katta guruhga bo'linadi.

Birinchi guruh bizni o'rab turgan tabiiy va ijtimoiy obyektlar: daraxtlar, butalar, o'tlar, ba'zi hayvonlar, ob-havo hodisalari, quyosh, oy va osmondagi yulduzlar, oilada, maktabda, uning aholi punktida sodir bo'lgan voqealar va h.k. Bunday tasavvurlarni shakllantirish og'zaki usullar yordamida obyektlarni bevosita kuzatish orqali amalga oshiriladi.

Ikkinchi guruhga oid tasavvurlarni maktab o'quvchilarining atrofdagi tabiiy va ijtimoiy muhitda tashkil etilishi mumkin bo'lmagan bevosita kuzatish orqali tashkil etish mumkin emas. Bularga tarixiy tasavvurlarni misol qilish mumkin.

Tarixiy tasavvurlar jamiyat hayotining barcha qatlamlarini qamrab olgan o'tmishga oid dalillar, moddiy hayot haqidagi (mehnat vositalari, odamlar faoliyati, xo'jalik sohalari va boshqalar), tarixiy shaxslar (generallar, shoxlar, ilm-fan arboblari va boshqalar), voqealar (urushlar, isyonlar), tarixiy va madaniy hayot haqida (xalqning hayoti, san'at va boshqalar), tarixiy davrlar haqida (ma'lum bir tarixiy haqiqatni muayyan vaqt bilan bog'lash), tarixiy makon haqida (muayyan tarixiy voqealarni muayyan joyga ko'chirish), buning uchun tarixiy va geografik xaritalar keng qo'llanilishida namoyon bo'ladi.[1;34-39b]

Tarixiy g'oyalarning o'ziga xosligi shundaki, ular, masalan, tabiiy tajribasi kabi noyob. Shu bois o'tmishning tarixiy haqiqati haqidagi g'oyani shakllantirish uchun vaqtinchalik obyektlar va hodisalar haqidagi mavjud tasavvurlar bilan birlashgan aloqalar zarur. Misol uchun, tarixiy obidalar bilan tanishganda o'sha davrdagi rasmlari (og'zaki va illyustratsiyalar) obida haqidagi zamonaviy tasavvurlar bilan bog'liq bo'lishi kerak, bu maktab o'quvchilariga to'g'ridan-to'g'ri kuzatish imkonini bermasa-da, kino yoki televizorda ko'rgan bo'lishi mumkin.

Ikkinchi guruh ko'plab geografik tasavvurlarni o'z ichiga oladi: dunyoning turli burchaklaridagi aholining hayoti va u yerning tabiati, tabiiy hududlar, daryolar, dengizlar, okeanlar, tog' hududlari va boshqa mahalliy tarix asosida olingan mavjud tasavvurlar bilan uzviy aloqalarni ta'minlaydi. Bunda mavjud

tasavvurlar bilan o'lkashunoslik asosida olingan bilimlar o'rtasida assotsiativ aloqa o'rnatish zarur. Shuningdek, o'z yurtining tabiati, insonlar hayot tarzi bilan o'zga o'lkalardagi odamlar hayot tarzini taqqoslashga erishiladi. Bu o'qitishda o'lkashunoslik prinsipi mohiyatini yoritadi.

Muhim manba sifatida tasavvurlar o'quvchini o'rab turgan tabiiy, ijtimoiy obyektlar va insonning ularga munosabatini yoritishga xizmat qiladi. Yana bir manba – ko'rgazmali qo'llanmalar bo'lib, ko'plab o'rganiladigan obyekt va hodisalarni bevosita ko'rish, tasavvur hosil qilish imkoni yo'q. Tasavvurlarning eng muhim manbai – o'qituvchi so'zi hisoblanadi. U yoki bu tarixiy voqealar, Qizil kitobga kiritilgan o'simlik yoki hayvonot dunyosi vakillari haqida tiniq, jonli bayon o'quvchilarda tasavvur hosil qilishga ijobiy yordam beradi. Tasavvur manbai bo'lib darslik, ilmiy-ommaviy adabiyotlar matni xam xizmat qilishi mumkin.[2;2017-2019b]

Tasavvurlar keyinchalik o'rganilayotgan obyektning muhim belgilarini tanlash va sintez qilish orqali tushunchaga aylanadi, shuning uchun tasavvurlarni shakllantirishda bolalarning ehtiborini ushbu muhim belgilarga qaratish kerak. misol uchun, jarlikni kuzatishda uning tik yalang'och yon bag'irlari borligi, bu chiziqli cho'zilgan relyef shakli ekanligi bilan o'qituvchi o'quvchilar bilan birga vaqtinchalik suv oqimlari ishini kuzatish (jarliklar, oxirgi ko'chkidan qolgan eroziya chiziqlari va hokazo) uchun bevosita qidirish ishlarni amalga oshirib, relyefning bu shakli yuzaga kelish sabablari haqida gapirish uchun kuzatish ishlarini bevosita izlari izlanmoqda. Tarixiy tasavvurlarni shakllantirishda bolalarning ehtiborini nafaqat tarixiy dalillarga, balki muayyan tarixiy davr yoki davrga xos bo'lgan tarixiy hodisalarga, isloxotlarga va boshqalarga qaratishi muhim.

Obyektlar, hodisalar, voqealar o'rtasidagi aloqalarni o'rganish uchun “Tabiiy fan ” sohasidagi ko'pgina tushunchalarni shakllantirish zarur. Bu ish bolalarning fikrlash faoliyatini rag'batlantiradi, o'quv jarayonini faollashtiradi. O'quv fanlararo aloqalarni o'rnatgandan so'ng, ularda bu aloqalar nima uchun kerak? savol tug'iladi.[3;2019-126b]

Tabiiy va tabiiy-antropogen (makoniy va vaqtga oid) aloqalarni o'rganishda qiyosiy usul qo'llaniladi. Dastlab, ikki ko'rsatkich o'rtasidagi aloqalar o'rnatiladi va keyin maktab o'quvchilarining diqqati taqqoslanadigan jihatlarga yoki elementlarga qaratiladi. Kuzatishga oid tor masalaga qo'yiladi: qayerda o'tlar qalinroq, daraxtlar ostidami yoki cho'lda? (o'tsimon va yog'ochsimon o'simliklar), birinchi protalinlar qaysi tomonda paydo bo'ladi? (dastlabki "nishab haqidagi tushunchalar - qorning erish tezligi"), hashoratlar kuzda ko'proq qayerda uchraydi, quyoshdami yoki soyadami (aloqa "quyosh issiqligining hashoratlar xatti-harakatiga ta'siri")?

Tabiat obyektlari va hodisalarining o'zaro bog'liqligi haqidagi g'oyani shakllantirishning navbatdagi bosqichi boshlang'ich sinf o'quvchilari tomonidan "daraxt barglari - hasharot - qush", "Quyoshning gorizontdan balandligi - havo, tuproq, suv omborlarining harorati - hasharotlarning yo'qolishi - qushlarining uchib ketishi" kabi hodisalarda o'zaro bog'liqlikni yaratishdan iborat.

Aloqalarni o'rganishning umulashtiruvchi jadvallarni oldindan tuzish (masalan, mavsum uchun quyoshli, bulutli, shamolli kunlar soni bo'yicha ma'lumot jadvali), darslik matni yoki boshqa manbaga oid o'qituvchining hikoyasi, o'qituvchi tomonidan taklif etilgan grafik, sxema bo'yicha hikoyani tuzish, suv ombori yoki boshqa ekotizimlarda o'simliklar va hayvonlarning joylashishi (tartib, sxema), tarixiy voqealar ketma-ketligini o'rganishda "vaqt daryosi"ni tuzish kabi tarqalgan metodlari mavjud.

Tushunchaning hajmi umumlashtirilgan, unga kiritilgan bilim elementlari soni bilan tavsiflanadi. Tushunchadagi ushbu elementlarning soni boshqacha bo'lishi mumkinligi sababli, ularni nafaqat mazmun jihatidan, balki hajm jihatidan ham tasniflash kerak. Tushunchalar oddiy (yagona), umumlashtiruvchi va murakkab (umumiy) - dinamik. Ular doimiy o'zgarish va rivojlanishda. Ushbu o'zgarish "gorizontal" va "vertikal" bo'lishi mumkin.

Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, tushunchalar uch rivojlanish bosqichidan o'tadi. Tushuncha rivojlanishi birinchi bosqichning muhim belgisi hissiy "jonli tafakkur" hosil qilib, tajribaga tayanish bilan tavsiflanadi. Ular obyektlar va

hodisalarning to'g'ridan-to'g'ri idrokiga yoki ularning tasvirlariga asoslangan holda mavhum bo'lib, juda kam miqdordagi elementlari, umumlashtirishning past darajasi mavjudligi bilan farqlanadi. Shuning uchun ular pedagogikada ko'pincha elementar deb ataladi. Ko'pincha bunday tushunchalar birinchi marta kiritilgan, yana ularni boshlang'ich tushunchalar deb ham atashadi.

Rivojlanishning ikkinchi bosqichida tushuncha yuqori darajadagi mavhumlashtirish xususiyatiga ega. Uning muhim belgilari "jonli tafakkur" hosil qilishi va boshlang'ich tushunchalarning xususiyatlarini umumlashtiradi. Bunday tushunchalarni bilvosita bir qator oddiy tushunchalar orqali aniqlash mumkin.

Tushunchani rivojlantirishning uchinchi bosqichi qonun, qonuniylik yoki nazariya maqomiga ega bo'lgan yuqori darajadagi umumlashish, ajralmaslik bilan tavsiflanadi. Uning hissiy tajribadan uzoqligi darajasi shunchalik ulkanki, bu tajribaga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik paydo bo'ladi va ko'pincha sof mavhumlash natijasi sifatida qaraladi.

Foydalanadigan adabiyotlar:

1. Norbo'taev X. B. Boshlang'ich sinf tabiatshunoslik darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish metodikasi. "Zamonaviy ta'lim". -T.: -2016. -6-son. -B. 34-39.
2. Baxramov A. D., Sharipova SH., Nabieva M. Tabiatshunoslik. 4-sinf uchun darslik. -T.: Sharq, 2017. -118 b.
3. Baxramov A. D., Sharipova Sh., Nabieva M. Tabiatshunoslik. 3-sinf uchun darslik. -T.: Cho'lpon, 2019. -126 b.